KALNELIO II PILIAKALNIO PAPĖDĖS GYVENVIETĖ

Ernestas VASILIAUSKAS

Kalnelio archeologijos paminklai tyrinėtojų dėmesio susilaukė jau XIX a. antrojoje pusėje. Šioje vietoje bandyta lokalizuoti Livonijos eiliuotoje kronikoje 1289–1290 m. minimą paskutinę žiemgalių pilį Sidabrę. Šie paminklai buvo nuolat žvalgomi ir aprašomi visą XX a.

Didesnės apimties tyrinėjimai Kalnelio archeologiniuose paminkluose vyko 1990 m. (LII, vad. A. Merkevičius). Tuo metu buvo tyrinėjami abiejų piliakalnių likučiai, II piliakalnio papėdės gyvenvietė ir Užupių kapinynas. Nustatyta tiksli šių paminklų chronologija – V–XIII a. ir XVI–XVII a.

2000 m. Ramybės g. 2 sodybos gyventojas J. Rimdžius JIKM perdavė geležinį įtveriamą ietigalį ir lazdelinį smeigtuką. 2002–2003 m. (E. Vasiliauskas, JIKM) Ramybės g. 3 suartame darže surinktos atsitiktinės XVI–XVII a. datuojamos oksidacinės keramikos šukės, o 2003 m. Ramybės g. 2 minėtas sodybos gyventojas JIKM perdavė XII–XIV a. pradžia datuojamą geležinį pentiną su kūgio formos spygliu (10:5 pav.), rastą morkų darže. Visi šie radiniai yra surinkti į P nuo II piliakalnio – buvusioje papėdės gyvenvietėje (priešpilio (?), vietoje, kuri nėra įtraukta į saugomų paminklų sąrašą.

Kaupiantis atsitiktiniams minėtos vietos radiniams reikėjo atlikti archeologinius žvalgomuosius tyrinėjimus, siekiant išaiškinti, ar šioje vietoje nėra išlikusių papėdės gyvenvietės (priešpilio (?) kultūrinių sluoksnių. Todėl 2003 m. spalio 10–11 d. Kalnelio II piliakalnio (A582KP) papėdės gyvenvietėje buvo atlikti archeologiniai žvalgomieji tyrinėjimai (JIKM, BRIAI). Ramybės g. 2 ir 3 buvo iškasti 3 šurfai (1x3 m dydžio) ir ištirtas bendras 9 m^2 plotas. Tyrinėjimus finansavo Joniškio rajono savivaldybės administracija.

Nesuardyti kultūriniai sluoksniai buvo aptikti šurfe 1 (Ramybės g. 3), kur po armeniu, 30 cm gylyje, buvo aptiktas 10 cm storio nesuardytas kultūrinis sluoksnis, kurį sudarė perdegusio molio tinko fragmentai, angliukai, žiesta keramika. Suardyti sluoksniai su XI–XIII a. radiniais surinkti likusiuose šurfuose 2, 3 (Ramybės g. 3). Taip pat metalo ieškikliu patikrinti suarti plotai Ramybės g. 2–3 bei surinkti radiniai.

Tyrinėjimų metu buvo surinkti XI–XIII a. radiniai: šiferio galąstuvas (XI–XIII a.) (ekspedicijai perdavė Ramybės g. 2 savininkas J. Rimdžius), sidabrinio pusapvalės lazdelės formos lydinio atkirstas fragmentas (XII a. antroji pusė–XIII a.) (10:1 pav.), žalvarinis deformuotas III b tipo (pagal V. Kazakevičių) kalavijo makštų apkalas (XI–XIII a.) (10:3 pav.), III tipo (pagal E. Bryvkalnę) pasaginės segės zoomorfiniais galais ruošinys (XII–XIII a.) (10:4 pav.), geležinis juvelyro plaktukas (XIII a.), žalvarinė plokštelė (kokio dirbinio – neaišku) (10:2 pav.), gyvūno galūnės kaulas su apdirbimo – pjovimo žymėmis.

Tyrinėjimų metu XVII–XVIII a. sluoksniuose buvo rasta gyvūnų kaulų. 26 kaulus ištyrė LVA Anatomijos ir histologijos katedros Osteologijos laboratorijos dr. L. Daugnora. Rasti: briedžio 2 (12,5%), galvijo 5 (31,3%), avies/ožkos (6,3%), kiaulės 8 (50%) kaulai, kiti 10 (38,5%) kaulų buvo nenustatyti.

Atlikus žvalgomuosius tyrinėjimus 2003 m. galima daryti kai kurias išvadas. Kalnelio papėdės gyvenvietės ir P priešpilio teritorija yra didesnė nei anksčiau manyta, ji tęsiasi 200–300 m į P ir R, abiejose Ramybės g. pusėse (bendras plotas sudaro 5–6 ha). Ši kalvelė kartu su piliakalniu sudaro vientisą žemės kyšulį, kurio aukščiausioje vietoje (viduryje) buvo įrengtas piliakalnis. A. Merkevičiaus spėjimu, toje vietoje, kur 2003 m. buvo atlikti žvalgomieji tyrinėjimai (Ramybės g. 2 ir 3; šurfai 1–2), galėjo būti P priešpilis. Ši kalvelė – natūralus pakilimas iš P pakyla vos 1 m, o iš kitų pusių yra apie 3 m aukščio. Ji ėjo iki Sidabros upelio, iki I piliakalnio, bet imant iš jo žvyrą keliams buvo nukastas. Tyrinėto šurfo 3 aplinkoje (į R nuo piliakalnio) tęsėsi senovės gyvenvietė.

2003 m. tyrinėti plotai datuojami 2 horizontais:

1-asis horizontas datuojamas vėlyvuoju geležies amžiumi – XI–XIII a. Tai patvirtina šie radiniai: pusapvalės lazdelės formos sidabro lydinio gabaliukas, deformuotas žalvarinis kalavijo makštų apkalas, žalvarinės pasaginės segės zoomorfiniais galais ruošinys, geležinis pentinas su spygliu, geležinis juvelyro plaktukas, šiferio galąstuvas bei žiesta keramika.

2-asis horizontas, datuojamas XVI–XVII a., tai patvirtina 2002–2003 m. Ramybės g. 3 surinkta atsitiktinė keramika, kuri datuojama XVI–XVII a., bei 2003 m. Ramybės g. 2 ir 3 suartuose daržuose surinktos XVII a. vidurio monetos.

Surinkti nauji archeologiniai radiniai (tiek atsitiktiniai, tiek tyrinėjimų metu) leidžia teigti, kad Kalnelio archeologinių paminklų teritorija yra žymiai didesnė nei saugoma. Nesaugoma teritorija yra ardoma žmogaus ūkinės veiklos. Siūloma Kalnelio II piliakalnio senovės gyvenvietę (A 582KP) praplėsti

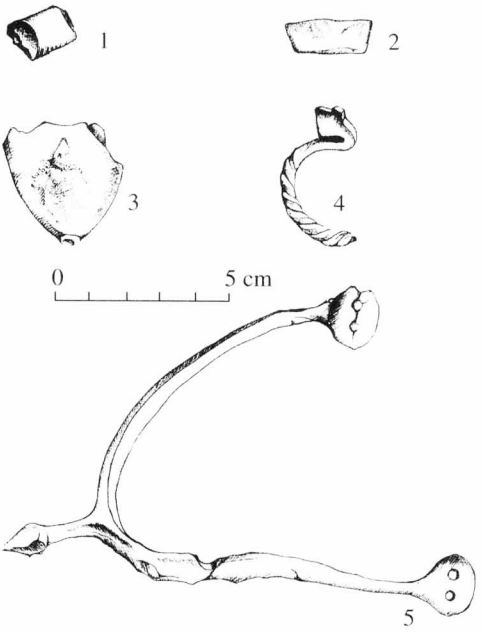

10 pav. Radiniai, surinkti Kalnelio II piliakalnio papėdės gyvenvietėje: 1 – pusapvalės lazdelės formos lydinio fragmentas, 2 – neaiškios paskirties plokštelė, 3 – kalavijo makštų apkalų fragmentas, 4 – pasaginės segės ruošinys, 5 – pentinas su spygliu. 1 – sidabras, 2–4 – žalvaris, 5 – geležis. *V. Bardauskaitės pieš.*

Fig. 10. The finds collected in the Kalneliai II hillfort ancient settlement: 1 – a fragment of a half-rounded stick shaped alloy; 2 – a plate of the unknown purpose; 3 – a fragment of a metal binding of scabbard; 4 – a perform for a penannular brooch; 5 – a spur with a spike. 1 – silver, 2–4 – bronze, 5 – iron.

200–300 m (tai sudarytų 5–6 ha plotą) P (iki Ramybės g. pradžios) ir R kryptimis (iki įdubos) ir joje maksimaliai apriboti žmogaus ūkinę veiklą. Taip pat ateityje būtų tikslinga atlikti archeologinius žvalgomuosius tyrinėjimus I piliakalnio aplinkoje ir teritorijoje nuo jo į Š – II piliakalnio ir Sidabros upelio link, siekiant nu-

statyti, ar šioje vietoje yra išlikę kultūriniai sluoksniai ir kokiu laikotarpiu jie yra datuojami.

Atlikti archeologiniai žvalgomieji tyrinėjimai 2003 m. dar kartą patvirtino, kad čia galėjo būti istorinė žiemgalių pilis Sidabrė.

Radiniai perduoti saugoti į JIKM, konservuojami Lietuvos dailės muziejaus P. Gudyno muziejinių vertybių restauravimo centre.

KALNELIS II HILL-FORT FOOT SETTLEMENT

In 2003 the archaeological survey explorations in the Kalnelis II hill-fort foot settlement was performed. The total area of 9 m^2 was explored.

Intact cultural layers were detected in test excavation 1.

During the explorations the finds dated to the 11th–13th centuries were found. They were a slate whetstone (the 11th–13th centuries), a fragment of a silver half-rounded stick alloy (the second half of the 12th century – the 13th century), a brass III b type metal binding of scabbard (the 11th–13th centuries), a perform for a type III penannular brooch with zoomorphic terminals (the 12th–13th centuries), an iron jeweller's hammer (the 13th century), a bronze plate (the artefact is unclear), a bone of animal limb with processing-cutting marks, animal bones.

The explored areas are dated to two periods: the 11th–13th centuries and the 16th–17th centuries.

The archaeological survey performed in 2003 once again evidenced, that there was the historical Semigalian castle, Sidabrė, located.

JAUČAKIŲ PILIAKALNIO PAPĖDĖS GYVENVIETĖ

Aleksandras VAŠKELIS

2003 m. buvo tęsiami archeologiniai tyrinėjimai Jaučakių piliakalnio papėdės gyvenvietės teritorijoje (A 346 K2).

Jaučakių piliakalnis ir gyvenvietė yra Kauno r., apie 1,5 km į R nuo Vilkijos miestelio ir 0,5 km į PV nuo Jaučakių kaimo. Senovės gyvenvietės teritorija suskirstyta ir išdalyta į atskirus privatizuotus kolektyvinių sodų sklypus. 2001 m. buvo pradėti žvalgomieji archeologiniai tyrinėjimai, kurių metu perkasomis ištirtas bendras 35 m^2 plotas. Geriau ar blogiau išlikęs gyvenvietės sluoksnis rastas visose 10 perkasų. Nesuardytame senovės gyvenvietės kultūriniame sluoksnyje rasta vien tik grublėtosios keramikos šukių, iš viso 50 radinių. 2002 m. archeologiniai žvalgomieji tyrinėjimai buvo tęsiami. Iškasus 12 perkasų buvo ištirtas 85 m^2 plotas. Nesuardytas kultūrinis sluoksnis išliko tik dalyje perkasų. Tyrimų metu buvo surinkta 60 archeologinių radinių, visi jie perduoti saugoti NČDM (žr. *ATL 2001metais*, V., 2002, p. 60–62).

2003 m. archeologiniams tyrimams pasirinkta pagal žvalgomuosius tyrimus labiausiai suardyta archeologinio paminklo dalis. Ji yra papėdės gyvenvietės Š dalyje.

7 perkasomis, kastomis viena greta kitos, buvo ištirtas bendras 240 m^2 plotas. Plotas kompaktiškas, jį į atskiras dalis skiria ant sklypų ribų augančios gyvatvorės.

Visame plote kultūrinio sluoksnio klodas virš įžemio buvo suardytas daugkarti-